

RESSENYES

Joan MATES, *F. Gimeno*. FRANCESC MIRALLES, *Aproximació a Joan Mates*. (Sabadell, Editorial AUSA, any ?), 526 p.

Cinquanta-quatre anys després

El Gimeno de les edicions «La mà trencada», escrit per Mates l'any 1935, aviat esdevingué un mite que acompanyà el difunt i desgraciat pintor tortosí, en el seu camí vers la consagració i l'especulació. Paral·lelament a la pujada espectacular de l'obra gimeniana, el tiratge, escàs, del llibre editat per Joan Merli, 400 exemplars, aviat es convertí en una peça intrometible, buscada per llibreters i col·leccionistes i, per tant, cara, caríssima.

Ara, de la mà de la sabadellenca i heterogènia editorial AUSA ens arriba una reedició, més o menys facsímil inclosa al llibre o als llibres siamesos, segons es miri, de *F. Gimeno i Una aproximació a Joan Mates*. En aquesta segona edició o «edició facsímil», s'ha ampliat el format del paper, però s'han conservat les mides de la lletra impresa de l'original. També, a més de l'estudi de F. Miralles, acompanya el text una munió de làmines afegides «*Amb el desig d'ajudar a aprofundir el coneixement de l'obra pictòrica de Francesc Gimeno.*» segons diu una nota de l'editor.

És una llàstima que no es completessin tots aquests esforços amb un intent d'ordenació dels quadres, vells i nous, per èpoques, referenciant-ne els anys, les vegades que això era possible. També es troba molt a faltar un «plus» molt d'agrair: una recerca bibliogràfica a partir de 1935, any que acaba la de Mates.

Si salvem el fet de la substitució del correcte paper mat de la impecable impressió de cal Sallent de l'any 35, per l'ara flamant, golafre i «luxós» «couché», tan brillant que més aviat enlluerna, dificulta la lectura i també la visió de les il·lustracions, si fem una mica la vista grossa, podem celebrar aquesta iniciativa

i donar-li la benvinguda. Esperem que aquests darrers encerts editorials d'AUSA tinguin una bona continuïtat.

Mates i Cortès

És indubtable que el llibre de Mates contribuï a la consagració de Gimeno que, una vegada mort, conreava l'èxit. En uns quants anys arribaren a sortir quadres de les parets, fins i tot se'n fabricaven postmortem a mans d'hàbils paletes que, com en altre temps féu el pintor de Tortosa, venien les obres sense firmar. El vell Gimeno als anys quaranta es convertí en un *hit parade* i la seva «lletjor» fou aviat assimilada.

En aquest context, aparegué el segon llibre sobre Gimeno: Joan CORTÈS (1949), *F. Gimeno*. Barcelona, Editorial Niubó. El text del conegut crític d'art Cortès afusellava descaradament el d'en Mates, si bé en va escriure una versió més *Reader's Digest*, que feia més comestible l'escriure ampul·lós i retòric del gran enemic d'Armand Obiols, Joan Mates. El llibre de l'editorial Niubó incloïa també un regitzell d'il·lustracions a tort, a dret i a l'inrevés.

El «gimenisme» és pecat?

Gràcies a la reedició d'AUSA, el mitificat llibre de Mates se'ns fa ara més accessible. Joan Mates conegué personalment Gimeno en les estades d'aquest darrer a Sabadell i en tingué moltes referències ben directes. Malgrat això, el text resta poc aclaridor, espès i ple d'anècdotes contradictòries.

Dels escrits de Mates, se'n poden treure conclusions molt estranyes, sobretot de la relació Sabadell-Gimeno. Segons l'autor, al mecenas de Gimeno «*Només li mancava un element: el pecuniari, el doctor Bedós, no era ni ric ni pobre, vivia al dia.*»¹ Tot i vivint al dia, es podia vestir «*a base d'estams teixits amb la fibra*

més bona d'Austràlia² i tenia una biblioteca «les estanteries de la qual, curulles de volums luxosament relligats, imitaven un estil Renaixement filigranats». Mates, referint-se a la relació Bedós-Gimeno diu: «el contrast pujava de grau així que el metge, elegant, amb la seva bata blanca, deixava la visita amb el fi exclusiu d'anar a oferir a Gimeno la seva petaca de pell de foca i tenir-hi una estona de conversa».³

També queda molt estrany tot allò de les «Societats» protectores que organitzava amb bona fe el mecenas; a canvi de material i una mica de menjar, uns quants «senyors» sabadellencs obtenien tota la producció d'un mes. «Finit el termini de contracte, Francesc Gimeno presentava el producte del seu treball als senyors que l'havien «llogat». Després... tornava a quedar en vaga; hi quedava fins que el doctor Bedós no aconseguia trobar altres persones avingudes a contractar per un mes la producció del pintor». Si tots aquests «senyors», que tant admirava Joan Mates, haguessin pagat l'obra de Gimeno als mateixos preus que pagaven la d'altres pintors, locals sense anar més lluny, per un retrat en bateria de la família, o per una maternitat o un paller, és possible que Francesc Gimeno, en comptes de morir-se de misèria, s'hagués mort d'accident conduint un Hispano-Suiza propi buscant un «panorama» pels rodals del Ripoll.

«La guerra de los mundos»

Sens dubte, el llibre de «La mà trencada» és un bon relat, interessantíssim i prou amè, sobretot quan no hi apareixen walquíries, biblioteques neo-renaixement o altres mostres per l'estil. Segurament el capítol més fluix és l'epíleg, en què sota el nom de «Magnífica Humilitat» s'amaguen una sèrie de justificacions pseudo-religioses i sobretot una carregada forta contra l'art modern, obsessió de l'autor i també de l'editor Joan Merli que, al cap i a la fi acabaren fent de marxants de l'art que predicaven. Amb tot això, s'anà cometent el gran error d'enfrontar el genial trio Mir, Gimeno, Nonell, amb el no menys genial Picasso, Dalí, Miró, en una batalla absurda de la qual encara avui sofrim els estralls.

En aquest aspecte, va ser el marxant Josep Dalmau l'introduïdor, junt amb Santiago Segura, de l'art modern internacional a Catalunya, qui va realment intentar ajudar Gimeno en tots els aspectes, valorant els seus quadres i situant-lo en la seva programació tan precursora, ja l'any 1915, enmig del menyspreu i la incomprensió general. «El vell Dalmau, mena de Quixot ardorós revestit de les més nobles intencions renovadores, va ésser el veritable descobridor del pintor Gimeno»,⁴ aquell pintor tortosí que, segons Joan Mates, «mai no sabé distingir entre l'amic i l'expoliador».⁵

JOSEP CASAMARTINA I PARASSOLS

Andreu CASTELLS i PEIG, *Sabadell, informe de l'oposició* (Sabadell, Edicions Riutort, 1975-1983), 6 vols.

Amb la publicació del volum VI, acabats els dos darrers fascicles per Jordi Calvet, que en part ha utilitzat les notes deixades per Andreu Castells, ha quedat completada la voluminosa obra *Sabadell, informe de l'oposició*, que abasta el període 1788-1976. Són sis volums amb una tan gran quantitat de dades i de referències que, com un més s'endinsa en la lectura, més admirat queda de la ferma voluntat i de la indefallent constància que Andreu Castells posà en aquesta obra.

Sabadell, informe de l'oposició ha tret a la llum i al coneixement de tots una bona munió de detalls que estaven guardats en les pregoneses dels arxius. El fet que alguns d'aquests detalls fossin d'una importància ben minsa en la història de Sabadell no tenia cap sentit per Andreu Castells. Ell els considerava també història, i realment ho són, i els recollia per donar fe de la seva existència.

Pierre Vilat, en una conferència pronunciada el 27 de febrer de 1984 a l'Institut Francès de Barcelona, parlava de «distingir, en els historiadors, tres actituds possibles: 1) dir-se objectiu quan un se sap partidista, i és poc honest; 2) creure's objectiu quan s'és partidista, i és neci o ingenu, en graus diversos d'innocència; 3) saber-se partidista (perquè tothom n'és) i dir en què aquest fet ha orientat les anàlisis, deixant el lector que les aprecii».¹ Andreu Castells, a *Sabadell, informe de l'oposició*, adoptà aquesta darrera actitud i, francirador, com el qualifiquen ben encertadament Josep Mª Benaül i Pere Roca i Garriga², va tirar, tot sol, al dret; i coneixedor del seu partidisme visceral, en un gest d'honradesa que l'honora, no titulà pas al seu treball amb un hipotètic «Història del Sabadell contemporani» sinó amb el títol de *Sabadell, informe de l'oposició* i, encara, amb l'afegit *Annex per a la història de Sabadell*.

A Andreu Castells no li plaia la realitat del seu temps ni li plaia la memòria històrica existent: «El factor més greu de totes les mutacions sobre la història de les esquerres locals és el silenci històric», diu en la introducció al volum primer d'aquesta obra.

Endut per l'afany de trencar aquest «silenci històric», caigué però en el defecte del qual ens parla Jaume Vicens i Vives (*Noïcia de Catalunya*, edició 1962, p. 223): «Quan la realitat ens desplaça, sorgeixen l'enyor i la rebentada. L'enyor és trobar a mancar quelcom que ens ha captivat. En el pla de la mentalitat col·lectiva, el que ens captiva és la realitat objectivada, la vivència del passat en el nostre esperit. Contra l'enyorança, no hi poden res ni el seny ni la mesura. Ens migrem perillosament i covem un foc inextingible. Això dona lloc a molts succedanis socials, que

¹ p. 93.

² p. 93.

³ p. 93.

⁴ p. 90.

⁵ p. 87.

¹ *L'Aveng*, 100 (gener 1987).

es manifesten amb entusiasmes incomprendibles vers les coses més menudes o impensades.»³

Jordi Calvet dóna com a una de les crítiques que es poden fer des d'un punt de vista històric al Sabadell, *informe de l'oposició «una visió, en algun moment, "truculenta" de la història. Pensem en la importància donada a l'afer Jenny del 1920 —treball gairebé detectivesc—, o en alguns aspectes de la bomba de Mateu Morral, o del mateix Turull»*.⁴ Podria afegir-s'hi també la insistència a parlar-nos de Fèlix Amat —sabadellenc importantíssim, però que tan poc tingué a veure amb la història de Sabadell. I és precisament parlant-nos de Fèlix Amat quan fa una de les ben poc certes afirmacions —força corrents en el transcórrer de l'Informe—. Ens diu: «Dèiem Fèlix Amat fidel a la Il·lustració perquè no és pas segur que, des d'aquests alts sitis de govern persistís en una lluita directa contra la ideologia de la Revolució francesa i de la Il·lustració. I ho diem perquè si bé cal admetre que Amat no va moure's del territori espanyol ens és lícit de suposar que el seu pensament i les seves accions estarien més aviat al costat de l'enemic»⁵ Torres Amat ens en diu que durant la «Guerra Gran» de 1793-1795... *se le hicieron por dicha Junta (la Junta General de la Província) varios encargos y comisiones de la mayor confianza y entre ellas de arreglar el plan general, que mereció la aprobación de S.M., para el levantamiento de los tercios de miguelotes y armar en caso necesario toda la provincia»*.⁶ No semblen ser accions «més aviat al costat de l'enemic».

Entre molts altres exemples d'aquestes afirmacions incorrectes podríem esmentar el fet que ens comenta de la denúncia feta pel fiscal a "Los Desheredados", l'any 1886, i que Castells atribueix a un article amb motiu dels processos de Montjuïc, processos que van tenir lloc el 1896, com qui no diu res, deu anys més tard.⁷

O el fer constar la presència d'Antoni de Pàdua Capmany en la Comissió de presentació del Memorial de Greuges a Alfons XII, en la qual Capmany no va tenir l'honor de ser-hi.⁸

O l'afirmació que «el personal docent d'aquestes escoles (de la ILE) era altament qualificat».⁹ En un article vaig comentar

aquesta afirmació que resumeixo ara. En poc més d'un any van passar per l'ILE una bona pila de professors. «Los Desheredados», gens suspecte com diria el mateix Castells, en deia: «joya», així entre cometes, del primer; «no sabemos si alegrarnos o sentirlo», quan va marxar, del segon; «no aventuramos nada ni en favor ni en contra», quan prengué el càrrec, del següent; el que el seguí va desaparèixer amb els diners, «no es más que un traidor y un canalla»; de los profesores, quan van deixar l'escola, «viven del engaño y la estafa». Aquest era el que Castells jutja com a «altament qualificat».¹⁰

M'ha semblat necessari esmentar alguna, no totes, de les interpretacions erròniques que, malauradament, fa Andreu Castells en l'Informe de l'oposició per justificar-me davant l'afirmació de Jordi Calvet: «Observem que alguns crítics, en tractar l'obra d'en Castells, no s'endinsen a discutir mai aspectes concrets i determinats, sinó que en fan desqualificacions globals».¹¹

A aquestes interpretacions erròniques caldria sumar-hi «... els desnivells existents entre els primers i els darrers volums de l'obra... un cert abandonament de temes que no li són grats... una excessiva confiança en algunes fonts orals... ».¹²

Per altra banda, crec que cal voler comprendre i saber oblidar possibles interpretacions erròniques en qualsevol treball d'història, sempre, però, que aquests «errors» no serveixin de base a conclusions pretesament definitives i que s'atterren per falta de sòlids fonaments.

Aquest defecte és, crec jo, el que en algun moment fa dubtar el lector atent i que arriba a crear, ben sovint, una certa desconfiança vers les afirmacions i les conclusions de l'Informe.

Tot i aquests defectes, *Sabadell, informe de l'oposició* és una obra d'extraordinari interès i abundosa informació per a qualsevol que vulgui endinsar-se en la història del Sabadell contemporani. És un molt apreciable punt de partida per anar més a fons vers la realitat històrica de la informació que s'hi dóna.

JOAN ALSINA I GIRALT

² *Diari de Sabadell*, núm. 1.958 (16-I-1987) i núm. 1.962 (22-I-1987).

³ Jaume VICENS VIVES (1962). *Notícia de Catalunya*. Barcelona, Destino, p.223.

⁴ Jordi CAIVET I PUIG (1987). «L'aportació historiogràfica d'Andreu Castells», *Arxaona*, núm. 1 (tardor 1987), p.38.

⁵ Andreu CASTELLS (1975-1983). *Sabadell, informe de l'oposició*, vol.I, p.2.12.

⁶ Fèlix TORRES AMAT (1835). *Vida del Ilmo. Sr. Dn. Fèlix Amat*, apèndix p. 90.

⁷ Andreu CASTELLS, ob. cit. vol, II, p.10.48.

⁸ *Ibid.*, p.11.13.

⁹ *Ibid.*, p.10.41.

¹⁰ *Diari de Sabadell*, núm. 2.205 (27-I-1988).

¹¹ Article citat a la nota 4, p.38.

¹² *Ibid.*, p.38 i 39.